

ТОЧИКИСТОН БА ҲИФЗИ ПИРЯХҲО АҲАМИЯТИ БЕШТАР МЕДИҲАД

Пешниҳоди ҷаҳонии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо роҳбарии Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон, пеш аз ҳама, дар 77-умин қатъномаи Маҷмаи Умумии Созмони Милали Муттаҳид соли 2025 «Соли байналмилалии ҳифзи пиряхҳо» пешбарӣ шуда буд. Ахиран 14 декабри соли 2022 бо пуштибонии 153 кишвари узви СММ он пазируфта шуд, ки ин шаҳодат аз сиёсати дурбинонаи Сарвари давлат вобаста ба масоили ҷойдоштаи ҷаҳонӣ мебошад.

Ташаббусҳои байналмилалии Пешвои миллат аз он дарак медиҳад, ки чунин ташаббусҳо на танҳо дар рушди иқтисодиву иҷтимоии давлатҳо балки ҷиҳати ҳифзи пиряхҳо ва истифодаи захираҳои обӣ, инчунин, роҳандозӣ гардидани ислоҳоти дурусти муҳофизати пиряхҳо нақши муҳиму созанда ва бунёдӣ доранд. Зеро дар заминаи ташаббусҳои байналмилалии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар баробари пешрафти соҳаҳои ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ вазъи ҷомеа низ тағйир ёфта, барои ба танзим даровардани муносибатҳои муҳими ҳифзи пиряхҳо зарурати қабули санадҳои нав ва ё ворид намудани тағйиру иловаҳо ба санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанда пеш омаданд.

Қобили қайд аст, ки ҳанӯз моҳи март соли 2021 зимни нахустин ҷаласаи пешвоёни Эътилофи обу иқлим Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд карда буданд, ки обшавии босуръати пиряхҳо дар баробари зиёдшавии истеъмоли об, ки аз афзоиши аҳоли ва рушди иқтисодӣ вобастагӣ дорад, метавонад ба оқибатҳои манфӣ

оварда расонад. Бо назардошти ин, Президенти кишвар пешниҳод намуданд, ки чиҳати тамаркуз кардан ба масъалаи мазкур дар сатҳи байналмилалӣ, соли 2025 ҳамчун Соли байналмилалии ҳифзи пиряхҳо ва Рӯзи байналмилалии ҳифзи пиряхҳо муайян гардида, Бунёди махсуси байналмилалии ҳифзи пиряхҳо таъсис дода шавад.

Албатта тамоми пешниҳодҳо ва ташаббусҳои Сарвари давлат, пеш аз ҳама бо баназаргирии вазъи минтақа, имкониятҳо ва захираҳои табиӣ кишвар роҳандозӣ гардидаанд. Бахусус, пешниҳод оид ба таъмин намудани кишварҳои Осиёи Марказӣ бо оби тоза тавассути таъсис додани Консортиуми байналмилалӣ доир ба истифодаи оби кӯли Сарез, далели оини баланди давлатдорӣ, нигоҳ доштани анъанаҳои неки ҳамсоягӣ ва ҳамгирии давлатҳо дар ҳалли мушкилоти пешомада мебошад. Зеро Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки 93 фоизи қаламраваш кӯҳсор аст, яке аз манбаъҳои асосии оби Осиёи Марказӣ буда, аз пиряхҳои он 60 фоизи захираҳои оби минтақа ташаккул меёбад.

Обшавии босуръати пиряхҳо бар асари тағйири иқлим ба раванди таъмини шароити мусоиди зиндагии аҳоли ва ҳифзи захираҳои об таҳдиди ҷиддӣ дорад. Гуфтан кофист, ки аз 14 ҳазор пиряхҳои Тоҷикистон, ки барои тамоми минтақа аҳаммияти ҳаётӣ доранд, дар давоми 30 соли охир беш аз 1000 пирях ба нобудӣ расидааст.

Ҷараёни босуръати обшавии пиряхҳо дар натиҷаи баланд шудани ҳарорати ҳаво боиси афзоиши бесобиқаи офатҳои табиӣ ва таназзули экосистемаи обӣ гардидааст. Ин падида ҳар сол сабабгори хароб гаштани иншооти зиёди иқтисоди миллӣ ва ворид шудани хисороти бузурги моддӣ ба аҳоли мегардад. Аз ин рӯ, Ҷумҳурии Тоҷикистонро бе ҳамгирии давлатҳо, иштирок дар кори созмонҳои байналмилалӣ, ҳамроҳшавӣ ба санадҳои байналмилалӣ тасаввур намудан ғайриимкон аст.

Боиси ифтихор аст, ки дар асоси ин қатънома, пешниҳодҳои ироашудаи Президенти кишвар аз ҷониби кишварҳои узви СММ дастгирӣ ёфтанд ва Қатъномаи номбурда аҳаммияти пиряхҳоро ҳамчун ҷузъи таркибии даври гидрологӣ ва таъсири ҷиддии обшавии босуръати онҳоро ба иқлим, муҳити

зист, саломатии инсон ва рушди устувор қайд намудааст. Таъсири гармшавии глобалӣ боиси қоҳиши густурдаи креосфера шудааст, ки дар натиҷа устуворӣ дар минтақаҳои баландкуҳҳо кам шуда, миқдору мавсими маҷрои об ва захираҳои обро дар ҳавзаҳои дарёҳои барфу пирияхдор тағйир додааст. Ин омил ба паст шудани маҳсулоти маҳаллии кишоварзӣ, афзоиш ёфтани норасоии об ва баланд шудани сатҳи миёнаи баҳрӣ таъсир расонида истодааст.

Мавриди зикр аст, ки Тоҷикистон дар самти паст намудани шиддати тағйирёбии иқлим ва мутобиқшавӣ ба ин падида дар баробари дигар ҷонибҳои манфиатдор, аллақай, қадамҳои устувор гузоштааст.

Имрӯз ҷомеаи ҷаҳонӣ ба ташаббусҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва саҳми он барои ҳаллу фасли ҷолишҳои ҷаҳонӣ эътимод дорад. Зеро Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон 3 март соли 2021 зимни суҳанронӣ дар нахустин ҷаласаи онлайнии Панели сатҳи баланд оид ба масъалаҳои об ва иқлим пешниҳод намуданд, ки соли 2025 Соли байналмилалӣ ҳифзи пирияхҳо эълон гардида, санаи Рӯзи ҷаҳонии пирияхҳо муайян карда шавад.

Ба таъкиди Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, пирияхҳо - манбаи асосии оби тоза мебошанд. Обшавии босуръати пирияхҳо ва ҳамчунин афзоиши масрафи об вобаста ба афзоиши аҳоли ва рушди иқтисодӣ ба ҳаёт ва некӯаҳволии садҳо миллион нафар одамон таҳдид мекунад.

Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон таъкид доштанд, ки ин масъалаи муҳими рӯзмарра бояд дар маркази тавачҷуҳи ҷомеаи ҷаҳонӣ, бахусус раҳбарони сиёсӣ бошад.

«Дар ин замина ҳамчунин меҳоҳам пешниҳоди Тоҷикистонро дар бораи таъсиси Бунёди махсуси байналмилалӣ ҳифзи пирияхҳо ёдовар шавам, ки метавонад захираҳои молиявиро аз сарчашмаҳои гуногун барои қабули иқдоми зарурӣ чихати расидан ба ин ҳадаф сафарбар намояд».

Қобили зикр аст, ки бори аввал соли 2009 Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон аз минбари Конфронси байналмилалӣ оид ба

тағйирёбии иқлим дар Копенгаген зарурати таъсиси Бунёди махсуси байналмилалии ҳифзи пиряхҳоро пешниҳод карда буданд.

Ҳамзамон, Президенти Тоҷикистон аз кӯҳҳои Помир мисол оварданд, ки обшавии қуллаи пирях дар як сол 16 метрро ташкил медиҳад. «Обшавии бузургтарин пиряхи воқеъ дар хушкӣ - пиряхи Федченко дар Тоҷикистон, ки дарозиаш беш аз 75 километрро ташкил медиҳад, намунаи возеҳи ин гуфтаҳо мебошад».

Тадқиқот нишон медиҳанд, ки танҳо давоми 70-80 соли охир пиряхи Федченко бештар аз як километр коҳиш ёфта, масоҳаташ то 44 километри мураббаъ кам гардидааст. Бояд зикр кард, ки дар Тоҷикистон 6 дарсади қаламрави кишварро пиряхҳо ишғол менамоянд. Маҳз онҳо қариб тамоми Осиёи Марказиро бо оби тоза таъмин мекунанд.

Обу иқлим бо ҳам робитаи ногустастанӣ доранд ва ин мусаллам аст, ки тағйирёбии иқлим, пеш аз ҳама, аз ҳисоби таъсиррасонӣ ба захираҳои об ба ҳаёти ҳаррӯзаи инсонҳо дигаргунӣ ворид менамояд. Пиряхҳо захираи асосии оби соф мебошанд. Обшавии босуръати онҳо дар натиҷаи гармшавии иқлим, зиёдшавии истеъмоли об, ки бо афзоиши аҳоли ва рушди иқтисодӣ вобастагӣ дорад, метавонад ба оқибатҳои манфӣ оварда расонад. Мусаллам аст, ки бе ниғаҳдошти пиряхҳо мушкилоти захираҳои обӣ зиёд мегардад, зеро аз захирагардӣ ва обшавии онҳо мувозинати обҳои сайёра вобастагӣ дорад. Пиряхҳо дар баробари обтаъминкунии дарёҳо, инчунин дар танзими ҷараёни табиӣ дарёҳо нақши муҳим мебозанд. Ба таври умум метавон пиряхҳоро танзимкунандаи тағйирёбии иқлим баҳо дода, дар ҳалли масоили марбути он чораҳои зарурӣ андешид.

Оид ба масоили мазкур, ки домангири минтақаи Осиёи Марказӣ ва умуман ҷаҳонӣ аст, Пешвои миллат моҳи март соли 2021 дар суҳанронӣ дар мулоқоти якуми Панели сатҳи баланд оид ба масъалаҳои об ва иқлим, ёдовар шуда, пешниҳод намуданд, ки соли 2025-ум Соли байналмилалии ҳифзи пиряхҳо эълон гардида, санаи Рӯзи ҷаҳонии ҳифзи пиряхҳо муайян карда шавад.

Инчунин, ин нукта, дар иҷлосияи бисту ҳафтуми Конфронси ҷонибҳои Конвенсияи қолабии СММ оид ба тағйирёбии иқлим (КОП-27), ки аз 07 ноябр то 18 ноябри соли 2022 дар Мисри Араб баргузор гардид, зимни суҳанронӣ дар маросими ифтитоҳи Павилиони об дар Конфронси бисту ҳафтуми Тарафҳои Конвенсияи қолабии Созмони Милали Муттаҳид оид ба тағйирёбии иқлим садо дод.

Ҳамзамон қайд гардид, ки дар доираи омодагӣ ба Конфронси оби Созмони Милали Муттаҳид, ки моҳи март соли 2023 таҳти раёсати Тоҷикистону Нидерланд баргузор мегардад, ҳамбастагии обу иқлим ба ҳайси яке аз мавзӯҳои асосии Конфронс баррасӣ мегардад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дастрасӣ ба ҳадафҳои ҳамоҳангшудаи ҷомеаи байналмилалӣ дар ростои тағйири иқлим ва ҳифзи пирияхҳо бо дарназардошти имкониятҳои молиявӣ иқтисодии худ ва дастгирии ҷомеаи ҷаҳонӣ минбаъд низ саҳми худро дар самти кам кардани оқибатҳои манфии тағйирёбии иқлим хоҳад гузошт.

Чавҳари Абдуғаффор, муовини мудирӣ МИТ-и ДМТ